

ԿԱՐԾԻՔ

*Ը.00.02 «Տնտեսության, նրա ոլորտների տնտեսագիտություն և կառավարում»
մասնագիտությամբ տնտեսագիտության թեկնածուի գիտական աստիճանի հայցման
համար ներկայացված Հակոբ Վասակի Թարփոշյանի «Ինստիտուտների ազդեցությունը
նորարարական ձեռնարկատիրության վրա (ՀՀ օրինակով)» թեմայով
ատենախոսության վերաբերյալ*

Ատենախոսության թեմայի արդիականությունը

Ձեռնարկատիրական գործունեությունը տնտեսության շարժիչ ուժն է և կարևորագույն ռազմավարական գործոն է, որը նպաստում է տնտեսության զարգացմանը և հասարակության կենսամակարդակի բարելավմանը: Ձեռնարկատիրական գործունեությունը իրական ռազմավարական գործոնի վերածելու կարևոր պայմաններից է ինստիտուցիոնալ միջավայրի զարգացումը: Ժամանակակից պայմաններում ձեռնարկատիրական գործունեությունն ինքնին պարունակում է նաև նորարարական գործունեությունը: Նորարարությունը, որը մեծամասամբ մշակվում և իրականացվում է ձեռնարկությունների կողմից, անհրաժեշտ է ոչ միայն նոր հնարավորությունների բացահայտման, արտադրողականության բարձրացման և զբաղվածության ապահովման համար, այլև նպատակ ունի նպաստելու կայուն զարգացմանը: Ձեռնարկատիրության և ֆորմալ ու ոչ ֆորմալ ինստիտուտների միջև կապերի ուսումնասիրության հիման վրա ոլորտի զարգացման կառուցակարգերի մշակումը, ինչպես նաև ձեռնարկատիրության զարգացման ինստիտուցիոնալ խոչընդոտների վերացումը կնպաստեն Հայաստանի Հանրապետությունում մի շարք հիմնախնդիրների համակարգային լուծմանը, որով էլ պայմանավորված է թեմայի արդիականությունը:

Ատենախոսության նպատակը և հիմնական խնդիրները

Ատենախոսության նպատակն է ուսումնասիրել ինստիտուտների ազդեցությունը նորարարական ձեռնարկատիրության վրա և դրա միջոցով բացահայտել Հայաստանի Հանրապետությունում նորարարական ձեռնարկատիրության ինստիտուցիոնալ միջավայրի բարելավման ուղիները: Ըստ ատենախոսության նպատակի առաջադրվել են հետևյալ խնդիրները՝

- ✓ հետազոտել ձեռնարկատիրությանը և նորարարական ձեռնարկատիրությանը առնչվող տեսագիտական հիմքերը՝ դրանց վերաբերյալ տեսակետների դասակարգման և համադրման միջոցով,

- ✓ սահմանել ձեռնարկատիրություն, նորարարություն և նորարարական ձեռնարկատիրություն հասկացությունները գիտական և գործնական նյութերի ուսումնասիրության միջոցով,
- ✓ քննարկել ինստիտուտների և նորարարական ձեռնարկատիրության միջև կապերի վերաբերյալ ուսումնասիրությունները,
- ✓ հետազոտել ինստիտուտների ազդեցությունը նորարարական ձեռնարկատիրության վրա՝ տնտեսաչափական մոդելավորման միջոցով,
- ✓ բացահայտել Հայաստանի Հանրապետությունում ձեռնարկատիրական ինստիտուտի ձևավորման հիմքերը և հայաստանյան նորարարական ձեռնարկատիրության առանձնահատկություններն ու խնդիրները,
- ✓ գնահատել Հայաստանի Հանրապետությունում ինստիտուցիոնալ միջավայրի առկա խնդիրները՝ միջազգային ցուցիչների միջոցով համադրելի երկրների հետ համեմատական վերլուծության շնորհիվ,
- ✓ բացահայտել Հայաստանի Հանրապետությունում նորարարության և նորարարական ձեռնարկատիրության զարգացման ինստիտուցիոնալ խոչընդոտները և դրանց չեզոքացմանն ուղղված առաջնահերթությունները՝ փորձագիտական հարցման միջոցով:

Ատենախոսության կառուցվածքը և բովանդակությունը

Աշխատանքը բաղկացած է ներածությունից, երեք գլխից, եզրակացություններից և առաջարկություններից, օգտագործված գրականության ցանկից և 7 հավելվածից: Ատենախոսությունն ընդգրկում է 10 աղյուսակ և 49 գծապատկեր: Ատենախոսության ընդհանուր ծավալը 183 էջ է, այդ թվում՝ հիմնական մասը շարադրված է 147, օգտագործված գրականության ցանկը՝ 14, հավելվածները՝ 22 էջի վրա:

Ներածությունում հիմնավորվել է ատենախոսության թեմայի արդիականությունը, ձևակերպվել են հետազոտության նպատակն ու խնդիրները, ներկայացվել են հետազոտության օբյեկտը և առարկան, աշխատանքի տեսական, տեղեկատվական և մեթոդաբանական հիմքերը, գիտական նորույթը և հիմնական արդյունքները և դրանց գիտագործնական նշանակությունը:

Ատենախոսության առաջին՝ *«Նորարարական ձեռնարկատիրության արդի հիմնահարցերը»* գլխում քննարկվել է ձեռնարկատիրությունը որպես շուկայական տնտեսության առանցքային ինստիտուտ: Ներկայացվել է ձեռնարկատիրության կարևորությունը շուկայական տնտեսության համատեքստում, ուսումնասիրվել են դրանց գիտական, ինչպես նաև գործնական տարբեր սահմանումներ և դասակարգումներ:

Վերլուծվել են ինստիտուցիոնալ տնտեսագիտության և նորարարության վերաբերյալ առաջատար տնտեսագետների տեսակետները, դրանց հիման վրա ներկայացվել է ինստիտուտների դերը տնտեսության և մասնավորապես՝ ձեռնարկատիրության և նորարարության զարգացման գործում:

Ատենախոսության երկրորդ՝ *«Ձեռնարկատիրության և նորարարական գործունեության առանձնահատկությունները Հայաստանի Հանրապետությունում»* գլխում քննարկվել են ՀՀ-ում ձեռնարկատիրության առանձնահատկությունները և ձևավորման հիմքերը անկախության հռչակման և դրան հաջորդած ժամանակահատվածում, քննարկվել է ձեռնարկատիրության և նորարարական ձեռնարկատիրության առկա վիճակը տարբեր ցուցանիշների ուսումնասիրության միջոցով: Բացի այդ, նորարարական ներուժի, ինչպես նաև ինստիտուցիոնալ միջավայրի և դրանց զարգացման միտումների միջազգային համեմատական վերլուծության միջոցով քննարկվել են ոլորտի առանձնահատկությունները ՀՀ-ում:

Ատենախոսության երրորդ՝ *«Հայաստանի Հանրապետությունում նորարարական ձեռնարկատիրության ինստիտուցիոնալ զարգացման ուղիները»* գլխում ներկայացվել են հետազոտության շրջանակներում մշակված պանելային ռեգրեսիոն տնտեսաչափական մի քանի մոդելների հիման վրա ստացված արդյունքները, որոնք թույլ են տվել քանակական չափումների հիման վրա բացահայտել պատճառահետևանքային կապերը և հիմնախնդիրների լուծման ուղիները: Նաև ներկայացվել է ՀՀ նորարարական ձեռնարկատիրության ինստիտուցիոնալ վիճակը գնահատելու, առկա հիմնախնդիրներն ու դրանց լուծման հնարավորությունները վերլուծելու համար իրականացված փորձագիտական հարցման արդյունքները:

Ատենախոսության հիմնական գիտական արդյունքները և գիտագործնական նշանակությունը

Ատենախոսի կողմից որպես գիտական նորույթ և հետազոտության հիմնական արդյունքներ ներկայացվել է հետևյալը.

- ✓ Հաշվի առնելով տարբեր նպատակներով նորարարություն, ձեռնարկատիրություն, ձեռնարկություն, կազմակերպություն և նորարարական ձեռնարկատիրություն եզրույթների կիրառման ընթացքում միասնական ընկալման անհրաժեշտությունը՝ տրվել են դրանց սահմանումներ՝ հիմնված գրականության և օրենսդրական դաշտի ուսումնասիրության վրա:
- ✓ Նորարարությունը, նորարարական ձեռնարկատիրությունը ինստիտուցիոնալ միջավայրը բնութագրող տվյալների շարքերի, օրենսդրական դաշտի և

պատմական փաստերի վերլուծության և համադրության միջոցով գնահատվել է Հայաստանում նորարարական ձեռնարկատիրության զարգացման հիմքերը և միտումները, ինչպես նաև բացահայտվել են առավել խոցելի խնդիրներն ու դրանց պատճառները:

- ✓ Պանելային ռեգրեսիոն երեք տնտեսաչափական մոդելների միջոցով ստուգվել են իրականացված հետազոտության հիման վրա առաջադրված չորս հիպոթեզները, ինչի շնորհիվ բացահայտվել են նորարարական ձեռնարկատիրության վրա ինստիտուտների ազդեցությունը, ֆորմալ և ոչ ֆորմալ ինստիտուտների ազդեցության առանձնահատկությունները, զարգացող և զարգացած երկրներում ազդեցության առանձնահատկությունները, ինչպես նաև նորարարական ձեռնարկատիրության և ինստիտուտների միջև հակադարձ կապը:
- ✓ Պետական կառույցների ներկայացուցիչների, գիտակրթական հաստատությունների, ձեռնարկությունների և դրանց աջակցող կառույցների ներկայացուցիչ փորձագետների շրջանում իրականացված փորձագիտական հարցման արդյունքում ուսումնասիրվել են նորարարության և նորարարական ձեռնարկատիրության զարգացման ինստիտուցիոնալ խնդիրները և սահմանվել են դրանց լուծմանն ուղղված առաջնահերթությունները: Տվյալների վավերականությունը հաստատվել է Քրոնբախի ալֆա գործակցի միջոցով:
- ✓ Ատենախոսության շրջանակներում իրականացված հետազոտությունների, այդ թվում՝ գիտական գրականության ամփոփման, քանակական վերլուծության, պանելային ռեգրեսիոն մոդելների և փորձագիտական հարցման արդյունքների հիման վրա մշակվել է Հայաստանի Հանրապետությունում նորարարական ձեռնարկատիրության զարգացմանն ուղղված ինստիտուցիոնալ միջավայրի բարելավման առաջարկությունների և դրանց իրականացման որոշ միջոցառումների փաթեթ:

Ատենախոսության շրջանակներում իրականացված հետազոտությունը, մեթոդական, գիտական և գործնական արդյունքները և մշակված առաջարկությունները կարող են աջակցել օրենսդիր և գործադիր գերատեսչություններին ու մարմիններին՝ տնտեսական քաղաքականության մշակման և իրականացման ժամանակ: Ստացված արդյունքները կարող են արժեքավոր լինել նաև մի շարք այլ խմբերի, օրինակ՝ ձեռնարկատերերի, ձեռնարկատիրությանն աջակցող կառույցների համար՝ ստացված արդյունքների միջոցով նորարարական ձեռնարկատիրության ուսումնասիրության, խնդիրների բացահայտման և լուծման համատեքստում:

Դիտողություններ ատենախոսության վերաբերյալ

Մինչ դիտողություններին անցնելը նշենք, որ ատենախոսը հետազոտության կատարման ընթացքում օգտագործել և վերլուծել է տեսական և գործնական նշանակություն ունեցող մեծ ծավալի գրականություն թեմայի վերաբերյալ: Ատենախոսության հիմքում դրված է հետազոտության օբյեկտը և առարկան համապարփակ բացահայտելուն և դրված խնդիրները լուծելուն նպաստող կառուցվածք, իսկ շարադրանքը կատարվել է կառուցվածքին համապատասխան՝ տրամաբանական հաջորդականությամբ: Կատարվել է ՀՀ-ում ձեռնարկատիրության առանձնահատկությունների և իրավիճակի ընդարձակ վերլուծություն:

Այնուամենայնիվ, ատենախոսությունը գերծ չէ նաև որոշակի թերություններից և մեր կողմից կատարվել են հետևյալ դիտողությունները.

1. Ձեռնարկատիրական գործունեությունը մարդկանց այլ գործունեության տեսակներից առանձնանում է նրանով, որ ներառում է ձեռնարկատիրական ունակությունները ռիսկի և անորոշության պայմաններում՝ առավել շահեկան որոշումներ կայացնելու առումով, որն ինքնին պարունակում է նաև նորարարությունը: Հեղինակը ատենախոսությունում օգտագործում է «սովորական ձեռնարկատիրություն» և «նորարարական ձեռնարկատիրություն» արտահայտությունները, սակայն այդ հասկացություններն աշխատանքում որոշարկված չեն և հետագա շարադրանքում ու կատարված հետազոտություններում տարբերակված չեն:

2. Ձեռնարկատիրական գործունեությունը կարող է ունենալ տարբեր դրսևորումներ և դրանց վերաբերյալ մեկնաբանություններ: Հեղինակը ատենախոսության 1-ին գլխում խորությամբ ներկայացրել է ձեռնարկատիրության վերաբերյալ մի շարք հեղինակների մոտեցումները և սահմանումները, սակայն հստակ չի ներկայացվել սեփական մոտեցումը՝ այն տարանջատելով եղած տեսակետներից: Հարկ է նշել, որ հասկացությունները սահմանելը ատենախոսությունում առաջադրվել է որպես խնդիր (կետ 2) և ձևակերպվել է որպես նորույթ (կետ 1):

3. Աշխատանքն էականորեն կշահեր, եթե ՀՀ-ում ձեռնարկատիրության զարգացման խոչընդները վերհանելու հետ մեկտեղ տրվեին, թեկուզև ընդհանրական տեսքով, դրանք վերացնելու հիմնական ուղիները:

4. Ատենախոսությունում հանդիպում են նաև, հիմնականում տեխնիկական բնույթի, որոշ վրիպակներ և շարադրանքի թերություններ (էջեր 22, 23, 48, 55, 76, 115, 168 և այլն):

Եզրակացություն

Նշված դիտողությունները կրում են մասնակի բնույթ և չեն կարող բացասական ազդեցություն թողնել հետազոտության արդյունքների վրա:

Հակոբ Վասակի Թարփոշյանի ատենախոսությունն ունի գիտագործնական նշանակություն, իրենից ներկայացնում է ինքնուրույն հետազոտություն, որում առաջադրված և հիմնականում լուծված են Հայաստանի Հանրապետության համար առաջնային կարևորություն ունեցող խնդիրներ:

Հետազոտության հիմնական արդյունքները հրապարակված են 8 գիտական հոդվածում (այդ թվում 1-ը՝ համահեղինակությամբ): Նշված հոդվածներում բազմակողմանի անդրադարձ է կատարվել հետազոտվող թեմային:

Ատենախոսության սեղմագիրը համապատասխանում է հետազոտության բովանդակությանը և արտացոլում է աշխատանքի կարևոր դրույթներն ու արդյունքները:

Ընդհանուր առմամբ, Հակոբ Վասակի Թարփոշյանի «Ինստիտուտների ազդեցությունը նորարարական ձեռնարկատիրության վրա (ՀՀ օրինակով)» թեմայով ատենախոսությունը համապատասխանում է Հայաստանի Հանրապետությունում գիտական աստիճանաշնորհման կանոնակարգի 6-րդ և 7-րդ կետերի պահանջներին, իսկ հեղինակն արժանի է Ը.00.02 «Տնտեսության, նրա ոլորտների տնտեսագիտություն և կառավարում» մասնագիտությամբ տնտեսագիտության թեկնածուի գիտական աստիճանի շնորհմանը:

Պաշտոնական ընդդիմախոս,
տնտեսագիտության թեկնածու՝

Գ. Ա. Բարխուդարյան

Գ. Ա. Բարխուդարյանի ստորագրությունը հաստատում եմ:

ԵՊՀ գիտական քարտուղար,
բանասիրական գիտությունների թեկնածու՝

Մ. Վ. Հովհաննիսյան
24.06.2022